

MARINEŁA DIMITROWA

Uniwersytet im. św. św. Cyryla i Metodego
Wielkie Tyrnowo

O przekładzie oraz współczesnej recepcji w Bułgarii powieści *Chłopi* Władysława Reymonta

Władysław Reymont jest jednym z najwybitniejszych polskich powieściopisarzy i nowelistów, a także drugim polskim Laureatem Literackiej Nagrody Nobla. Uniwersalny charakter jego dzieł oraz olbrzymie uznanie w literaturze polskiej i światowej odegrały istotną rolę w recepcji utworu *Chłopi* za granicą. Według Tadeusza Orackiego pod względem ilości języków, na które w okresie stu lat (od 1900 do 2000 r.) tłumaczono utwory Reymonta, autor *Chłopów* zajmował drugie miejsce zaraz po Sienkiwiczu (Oracki 2005, 7), a największą część tego dorobku stanowi bez wątpienia tłumaczenie *Chłopów*.

Po przyznaniu pisarzowi Nagrody Nobla w roku 1924 znacznie wzrosła liczba tłumaczeń powieści na całym świecie, w tym w Chinach, Indiach, Meksyku, Chile, Argentynie itd. Tłumaczenie bułgarskie pojawiło się stosunkowo późno. Dotarło do bułgarskiego czytelnika dopiero w latach trzydziestych ubiegłego wieku. Pierwsze fragmenty powieści (*Śmierć Boryny* w czasopiśmie „Przegląd Polsko-Bułgarski” 1931, nr 2–3, s. 153) (Карагьозов 2004, 326) zostały opublikowane po 1930 roku, a w 1933 r. pojawiło się całościowe wydanie powieści w przekładzie wybitnego bułgarskiego etnografa oraz folklorysty, znanego również w Polsce, Christa Wakarelskiego¹. Przedmowa do pierwszego wydania *Chłopów* została napisana przez samego tłumacza. Natomiast drugie wydanie utworu ukazało się w roku 1979 zgod-

---

¹ Władysław Reymont, 1933, *Seljani. Roman w czetiri czasti*. Sofia: Wyd. Christo G. Danow (Владислав Реймонт, 1933, *Селяни. Роман в четири части*, София: изд. Христо Г. Данов).

nie z nowymi zasadami pisowni² jako część serii wydań pod tytułem „Klasyka światowa”. Nie dokonano wielu zmian w przekładzie, bo pierwsza redakcja charakteryzowała się wysoką jakością. Doszło tylko do zmiany niektórych form dialogicznych, które według Panajota Karagiozowa stanowiły największe wyzwanie dla tłumaczy i to powodowało, że nie zawsze były udane. Tym razem przedmowa powieści została napisana przez znanego bułgarskiego polonistę i literaturoznawcę Bojana Biolczewa.

Nazwisko bułgarskiego tłumacza znajduje się wśród innych znanych europejskich oraz światowych nazwisk mających szczególne zasługi w popularyzacji Reymonta w świecie, takich jak: Jan Kaczkowski (język niemiecki), Franck Loius Shoell (język francuski), Michał Dziewicki (język angielski), Boživoj Prusik i Karel Rypaček (język czeski), Ellen Wester (język szwedzki) (Oracki 2005, 9) itd. Bułgarski przekład utworu wpisuje się również do kanonu zaistniałej praktyki translatorskiej, dotyczącej tłumaczeń, które winny być wykonane przez znanych specjalistów, cieszących się uznaniem w innych dziedzinach, niż przez zawodowych tłumaczy, jak na przykład wybitnego serbskiego polonistę profesora Djordjea Živanovića.

W swoim przekładzie Christo Wakarelski zdołał wykreować autentyczny byt polski i wiernie odtworzyć malowniczą atmosferę tradycyjnych zwyczajów i polskiej kultury. Córka nieżyjącego już profesora, nazywanego ojcem etnografii bułgarskiej, stwierdziła, że dla uczonego, który był mocno przywiązany do Polski i jej kultury ludowej, powieść stanowiła prawdziwe źródło wiedzy i autentycznych obrazów tradycji wiejskiej, zawierających więcej informacji folklorystycznych i etnograficznych niż wiele innych badań naukowych owych czasów³.

Podczas swoich specjalizacji i wyjazdów do ojczyzny Reymonta Wakarelski opanował język polski, co mu pomogło poradzić sobie z jednym z najbardziej skomplikowanych utworów literatury polskiej z językowego punktu widzenia. Potrafił przedstawić specyficzną atmosferę językową tekstu, używając dialektu swojej rodzinnej wsi Momina Klisura, znajdującej się w okolicach Pazardżika. W ten sposób złożona i wielowarstwowa kompozycja powieści otrzymała naturalne brzmienie w języku bułgarskim, przystępne i zrozumiałe dla zwykłego czytelnika, a zarazem bardzo bogate, odzwiercie-

---

² Władysław Reymont, 1979, *Seljani. Roman w četiri czasti*, Sofia: Wyd. Narodna Kultura (Владислав Реймонт, 1979, *Селяни. Роман в четири части*, София: изд. Народна култура).

³ Wywiad przeprowadzony z córką Christa Wakarelskiego, Donką Wakarelską, pochodzi z 25.10.2012 roku.

dla całej skomplikowanej symbiozy gwar wiejskich oraz modernistyczny język jednego z największych pisarzy epoki Młodej Polski.

Niestety, nie zachowały się żadne notatki związane z osobliwościami i problemami przekładu *Chłopów* bułgarskiego tłumacza. Najprawdopodobniej wszystkie materiały pochodzące z przekładu zostały spalone w Skopju razem z całą biblioteką profesora Wakarelskiego przez Niemców podczas ich odwrotu w czasie drugiej wojny światowej.

Literatura bułgarska i tradycja narodowa są mocno związane z tematyką wiejską. Według pisarza Georgia Markowa literatura ta wywodzi się ze wsi i właśnie to jest jej największa zaleta. Na tematyce wiejskiej opiera się cała klasyka bułgarska. Pod tym względem Reymontowski arcydzieło wpisuje się do tradycji bułgarskiej. Jednak bułgarskie wydanie *Chłopów* nie wzbudziło tak dużego zainteresowania jakim cieszył się na przykład utwór *Quo vadis* pierwszego polskiego noblisty Henryka Sienkiewicza. Nie powstało również dużo opracowań krytycznoliterackich. Ale fakt, że zostało opublikowane drugie wydanie książki świadczy o popularności i wartości powieści dla audytorium bułgarskiego. Niestety, odsetek czytelników bułgarskich młodszego pokolenia, którzy znają nazwisko Reymonta, jest niewielki. Mało jest również współczesnych badaczy, którzy zajmują się problematyką *Chłopów*. Tu należy wspomnieć nazwiska takie, jak: Bojan Biolczew, Panajot Karagiozow oraz Tana Madżarowa, która poświęciła swoje badania zatytułowane *Efektynny protagonist w powieści „Chłopi” Władysława Reymonta* specyficznym charakterom i roli bohaterów w powieści (Madżarowa 2012). Problemami dzieła w kontekście rodzimym i w porównaniu z utworami pisarzy bułgarskich, jak *Geracyte* Elina Pelina oraz *Albena* Jordana Jowkowa zajmowali się również młodzi badacze i absolwenci.

Mimo że w bułgarskiej krytyce literackiej do chwili obecnej nie powstała szczegółowa analiza utworu, jego uniwersalny charakter i wartość artystyczna stanowią dobrą podstawą dla różnorodnych badań i prac naukowych, sytuujących *Chłopów* w kontekście rodzimym, ogólnosłowiańskim oraz globalnym.

Literatura

- Oracki T., 2005, *Reymont w śniecie. Bibliografia przekładów wydanych w latach 1900–2000*, Gdańsk.
- Карагъзов П., 2004, *Владислав Станислав Реймонт*, w: *Преводна рецепция на европейските литератури в България*, т. 4., *Славянски литератури*, Софня.
- Маджарова Т., 2012, *Ефективният protagonist в романа „Селяни” на Владислав Реймонт*, w: *Сборник с доклади от Единадесетите национални славистични четения, 19–21 април 2012*,

т. 2., *Литературознание. Фолклор*, съст. А. Бурова и др. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”.

Марков Г., 1991, *Когато часовниците са спрели. Нови задочни репортажи за България*, София.

[Marinela Dimitrova]

Bulgarian Translation and Contemporary Reception
of the Novel *Peasants* by Władysław Reymont

This article is dedicated to the novel *Peasants* by the Polish writer Władysław Reymont. The author of the article presents a brief overview of the history of translation and the modern reception of the novel in Bulgaria.

Key words: *Peasants*, translation, reception